

6. Дуже часто серійні вбивці починають з насильства над тваринами. *Британський поліцейський*: вебсайт. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/rankova-hvylyu/duzhe-chasto-seriyini-vbyvcipochynayut-z-nasylstva-nad-tvarynamy-brytanskyu-policeyskyu> (дата звернення: 22.03.2019).
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 22.03.2019).
8. Ігор Мізрах: Прогресивне законодавство США у сфері захисту тварин: вебсайт. URL: <http://vse.media/igor-mizrah-progresivne-zakonodavstvo-ssha-u-sferi-zahistu-tvarin/> (дата звернення: 24.03.2019).
9. Dog and cat registration. Victoria State Government: веб-сайт. URL: <http://agriculture.vic.gov.au/pets/registration-legislation-and-permits/dog-and-cat-registration> (дата звернення: 24.03.2019).
10. Microchipping of dogs, cats and horses. Victoria State Government: веб-сайт. URL: <http://agriculture.vic.gov.au/pets/registration-legislation-and-permits/microchipping-of-dogs-cats-and-horses> (дата звернення: 24.03.2019).
11. Офіційний представник: ФБР активно стежить за випадками жорстокого поводження з тваринами в США: веб-сайт. URL: <https://uk.myhappypetshop.com/21432-its-official-fbi-actively-tracking-animal-cruelty-cases-across-u-s> (дата звернення: 22.03.2019).
12. National Incident-Based Reporting System. Wikipedia: веб-сайт. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/National\\_Incident-Based\\_Reporting\\_System](https://en.wikipedia.org/wiki/National_Incident-Based_Reporting_System) (дата звернення: 25.03.2019).
13. Animal cruelty investigations. SPCA of Texas: веб-сайт. URL: <https://www.sPCA.org/page.aspx?pid=309> (дата звернення: 21.03.2019).
14. Animal Cruelty. RSPCA: веб-сайт. URL: <https://www.rspca.org.au/what-we-do/preventing-animal-cruelty> (дата звернення: 25.03.2019).
15. Investigating animal cruelty. RSPCA: веб-сайт. URL: <https://www.rspca.org.uk/whatwedo/endcruelty/investigatingcruelty> (дата звернення: 22.03.2019).

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.1-1.39>

СОПРОНЮК О.А.

### КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЯК ПІДСТАВА ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У статті досліджуються проблемні питання щодо визначення та характеристики кримінального процесуального правопорушення, вчинення якого тягне за собою накладення передбачених законом кримінально-процесуальних санкцій. Аналізуються дефініції та наукові бачення, запропоновані вітчизняними та зарубіжними вченими з означеної проблеми.

Відстоюється думка, що санкції у кримінальному провадженні можна поділити на два основних види: суто кримінально-процесуальні санкції (які передбачені лише Кримінальним процесуальним кодексом України); кримінально-процесуальні санкції за вчинення кримінально-процесуальних правопорушень, які передбачені КПК, однак утворюють собою склад адміністративного проступку чи злочину. Доводиться, що кримінальний процес виконує не лише забезпечувальну роль щодо реалізації цих норм, але й виступає передумовою закріплення у Кримінальному кодексі чи Кодексі України про адміністративні правопорушення певних процесуальних правопорушень, оскільки вони характеризуються підвищеною суспільною небезпекою та не можуть бути врегульовані лише кримінально-процесуальними санкціями.

Отже, головним критерієм для їх розмежування має бути ступінь суспільної небезпеки чи шкідливості кримінальних правопорушень.

Встановлено, що кримінальне процесуальне правопорушення має бути суспільно небезпечним або шкідливим, тобто спричиняти очевидну фізичну, майнову або серйозну моральну шкоду. Своєю чергою суспільно небезпечними є ті кримінально-процесуальні правопорушення, які названі у КПК, однак утворюють собою склад злочину та реалізуються у санкції, що вказана у відповідній нормі КК. Таким чином, кримінально-процесуальне правопорушення може бути і адміністративним чи дисциплінарним проступком, і злочином та, відповідно, будуть застосовані санкції, передбачені не лише КПК, а й іншими галузями права.

Зроблено висновок, що процесуальне правопорушення може бути підставою застосування як заходів відповідальності «суто» процесуального характеру, так і заходів матеріально-правової відповідальності (комплексне правопорушення).

**Ключові слова:** адміністративний проступок, діяння, кримінальне судочинство, суспільна небезпека, суспільна шкідливість.

The article deals with the problematic issues concerning the definition and characterization of a criminal procedural offense, the commission of which entails the imposition of criminal sanctions prescribed by law. The definitions and scientific visions offered by domestic and foreign scientists from the mentioned problem are analyzed.

It is argued that sanctions in criminal proceedings can be divided into two main types: purely criminal-procedural sanctions (which are provided only by the Criminal Procedure Code of Ukraine); Criminal sanctions for committing criminal-procedural offenses provided for by the CPC, however, form a part of an administrative misconduct or a crime. It turns out that the criminal process performs not only a safeguard role in the implementation of these norms, but also serves as a prerequisite for the consolidation in the Criminal Code or the Code of Ukraine on administrative violations of certain procedural offenses, since they are characterized by increased social danger and can not be regulated only by penal sanctions.

Hence, the main criterion for their differentiation should be the degree of public danger or harmfulness of criminal offenses.

It has been established that a criminal procedural offense must be socially dangerous or harmful, that is to cause obvious physical, material or serious moral damage. In turn, those criminal procedural offenses that are named in the CPC, but form a crime and are implemented in the sanction specified in the relevant norm of the Criminal Code, are publicly dangerous. Hence, a criminal-procedural offense can be an administrative or disciplinary offense and a crime and, accordingly, sanctions imposed not only by the CPC, but also by other branches of law.

It is concluded that a procedural offense can be the basis for applying as measures of liability “purely” procedural, as well as measures of material liability (complex offense).

**Key words:** administrative offenses, acts, criminal justice, social danger, social harm.

**Вступ.** Кримінально-процесуальна відповідальність настає за вчинення кримінально-процесуального правопорушення, щодо процесуальної природи якого в літературі висловлюються досить різні думки та бачення.

**Постановка завдання.** Метою цієї статті є охарактеризувати кримінальне процесуальне правопорушення, вчинення якого може потягнути за собою накладення як суто процесуальних санкцій, так і санкцій інших галузей права.

**Результати дослідження.** Ще у 70-х роках минулого століття П.С. Елькінд висловила думку, що кримінально-процесуальне правопорушення – це «порушення вимог кримінально-процесуального закону, вчинене конкретно особою (суб'єктом кримінального судочинства) у формі свідомого порушення такою особою відповідних правових обов'язків» [1, с. 98–99].

С.М. Бурцев зазначає, що «кримінально-процесуальне правопорушення – це винне (умисне чи необережне) діяння будь-яких учасників кримінального судочинства, яке полягає у порушенні приписів нормативних актів, що регламентують порядок провадження у кримінальних справах, та яке заподіє шкоду інтересам кримінального судочинства і тягне за собою обов'язкове застосування мір процесуальної відповідальності» [2, с. 8].

В.С. Вепрев під правопорушенням у кримінальному процесі розуміє «одну із форм проти-правної поведінки у сфері кримінального судочинства, виражену у дії чи бездіяльності, а також

у системі дій учасника кримінального провадження, заборонених нормами кримінально-процесуального законодавства, а також у порушенні вимог і принципів кримінально-процесуального закону» [3, с. 125].

Заслугове на увагу дефініція кримінального процесуального правопорушення, запропонована Л.Д. Удаловою та І.В. Бабій. На їхню думку, кримінальне процесуальне правопорушення – це «винне протиправне діяння суб'єкта кримінального провадження, яке полягає у порушенні процесуальних обов'язків та спричиняє шкоду правозастосовному процесу, яке заборонено кримінально-процесуальними санкціями...» [4, с. 63].

В.Д. Чабанюк у своєму дисертаційному дослідженні пропонує таке визначення: «Кримінально-процесуальне правопорушення – це винне, суспільно-небезпечне діяння, вчинене суб'єктом кримінально-процесуальних правовідносин, на порушення вимог КПК, законів, Конституції України, рішень Європейського суду з прав людини, чинних міжнародно-правових договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, що завдають шкоди правам і законним інтересам учасників процесу та тягнуть за собою відповідальність за їх вчинення» [5, с. 6–7].

А.В. Мурзановська, вважає, що кримінальне процесуальне правопорушення слід характеризувати «як суспільно шкідливе чи суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння, яке полягає у невиконанні чи неналежному виконанні суб'єктами кримінального провадження кримінальних процесуальних обов'язків, що зумовлює застосування заходів відповідальності» [6, с. 228].

Загалом питання, що стосуються кримінальних процесуальних правопорушень, досить ґрунтовно досліджені у працях названих та інших вчених. Однак слід акцентувати увагу на тому, що за вчинення кримінальних процесуальних правопорушень застосовуються не лише суто кримінально-процесуальні санкції, а й санкції інших галузей права, що потребує більш прискіпливого їх дослідження та розмежування від санкцій інших видів.

Кримінально-процесуальне правопорушення може бути і адміністративним чи дисциплінарним проступком, і злочином та, відповідно, будуть застосовані санкції, передбачені не лише КПК, а й іншими галузями права [7, с. 165].

У зв'язку з наведеним низка вчених висловила думку, що порушення норм кримінального процесуального права, яке спричиняє застосування санкції іншої галузевої належності, є і кримінально-процесуальним правопорушенням, і відповідним галузевим правопорушенням (тобто міжгалузевим) [4; 8, с. 80].

О.В. Шевельова висловлює думку про те, що окремі кримінальні процесуальні правопорушення є злочинами, а санкції цих правопорушень містяться у Кримінальному кодексі [9, с. 13]. Є також думка про те, що санкції, які передбачають відповідальність за порушення приписів норм процесуального права, але містяться у нормах інших галузей права, є санкціями норм кримінального процесуального права [10, с. 31].

О.В. Андрушко вважає такі позиції спірними, оскільки внаслідок таких підходів наявні ризики нівелювання більш точних понять злочину, яке ще й визначене законом, та кримінально-правових санкцій, що містять вказівку саме на заходи кримінальної відповідальності. Між названими кримінальними правовими і процесуальними поняттями існує певний системно-структурний зв'язок, але ці поняття існують у самостійних галузях права, також розвиваються поняття і самого процесуального правопорушення та санкцій. Така процесуалізація матеріальної галузі права можлива лише в контексті розуміння санкції як частини процесуальної норми (логічної її структури), але не як частини статті закону, а в контексті функціонального призначення інститутів правопорушення у кримінальному процесі, санкцій та відповідальності все має кримінальну процесуальну природу у їх функціональній єдності [7, с. 165–166].

Він доходить висновку, що всі санкції, які застосовуються за правопорушення у кримінальному процесі як частина логічної процесуальної норми незалежно від їх закріплення у тій чи іншій галузі законодавства, є кримінальними процесуальними й містять вказівки на заходи юридичної відповідальності, що спрямовані на відновлення нормального стану судочинства і покладання несприятливих наслідків на правопорушників, а поза правопорушенням виконують превентивну та регулятивну функції [7, с. 166].

С.О. Полунін у цьому контексті розрізняє поняття «кримінальна процесуальна санкція» і «санкція кримінальної процесуальної норми». Під останньою він розуміє кримінальні процесуальні санкції, а також санкції кримінального, цивільного, адміністративного та дисциплінарного права [11, с. 9].

А.І. Столмаков навпаки вважає, що винне порушення норми кримінально-процесуального закону, що тягне за собою застосування санкцій некримінально-процесуальної належності, не є

кримінально-процесуальним правопорушенням. Відповідно, воно знаходиться поза предметом кримінального процесу як галузі права та наукової дисципліни [12, с. 76].

Такої ж позиції дотримується й А.В. Мурзановська, мотивуючи це тим, що кримінальна чи адміністративна відповідальність настає за злочин або адміністративне порушення, передбачені відповідними законами, тому можна вести мову про необхідність розмежування понять «кримінально-процесуальне правопорушення» та «порушення норм кримінального процесуального права» [6, с. 130]. Саме таке розуміння кримінально-процесуального правопорушення, як порушення норм кримінального процесуального права, що тягне за собою застосування заходів кримінально-процесуальної відповідальності, передбачених кримінальною процесуальною санкцією, на її думку, видається найбільш доцільним [6, с. 137–138].

Вочевидь, на підставі наведеного можна дійти висновку, що санкції у кримінальному провадженні у цьому контексті можна поділити на два основних види:

- 1) суто кримінально-процесуальні санкції (які передбачені лише КПК);
- 2) кримінально-процесуальні санкції за вчинення кримінально-процесуальних правопорушень, які передбачені КПК, однак утворюють собою склад адміністративного проступку чи злочину.

Звісно, що санкції, які вказані в останньому пункті, є частинами норм матеріального права, однак в даному випадку кримінальний процес виконує не лише забезпечувальну роль щодо реалізації цих норм, але й виступає передумовою закріплення у КК чи КУпАП певних процесуальних правопорушень, оскільки вони характеризуються підвищеною суспільною небезпекою та не можуть бути врегульовані лише кримінально-процесуальними санкціями.

Отже, головним критерієм для їх розмежування має бути ступінь суспільної небезпеки чи шкідливості кримінальних правопорушень.

Загально визнаними ознаками правопорушення є суспільна шкідливість (суспільна небезпека), протиправність, винність, караність. При цьому, як вказує Р.М. Білокінь, суспільна шкідливість (небезпечність) є обов'язковою ознакою будь-якого кримінального процесуального правопорушення [13, с. 228].

С.Г. Ольков також вважає, що кримінальне процесуальне правопорушення має бути суспільно небезпечним або шкідливим, тобто спричиняти очевидну фізичну, майнову або серйозну моральну шкоду, характер і ступінь якої слід встановлювати під час детального наукового опрацювання [14, с. 91].

У своїй дисертаційній роботі Р.М. Білокінь доводить, що суспільно небезпечними є ті кримінально-процесуальні правопорушення, які названі у КПК, однак утворюють собою склад злочину та реалізуються у санкції, що вказана у відповідній нормі КК [13, с. 228].

Так, якщо взяти ч. 1 ст. 67 КПК, то в ній говориться, що «за завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених КПК, свідок несе кримінальну відповідальність». Згідно з ч. 3 ст. 224 КПК «у разі допиту свідка він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань...» [15]. В той же час відмова свідка від давання показань утворює собою самостійний склад злочину, передбачений ст. 385 КК, і за його вчинення санкцією цієї статті передбачено штраф від п'ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до шести місяців [16].

Таким чином, у КПК вказується на можливість притягнення до кримінальної відповідальності, яка виражається у відповідній санкції ст. 385 КК.

Але не всі кримінальні процесуальні правопорушення спричиняють суспільно небезпечні наслідки. Певні порушення вимог кримінального процесуального законодавства не є суспільно небезпечними (наприклад, неприбуття за викликом, невиконання обов'язків поручителя), хоча такі дії і спричиняють шкоду кримінальним процесуальним правовідносинам, оскільки унеможливають досягнення завдань кримінального провадження, зокрема, щодо швидкого та повного розслідування та судового розгляду. А тому відповідно до чинного законодавства кримінальні процесуальні правопорушення, які характеризуються ознакою суспільної шкідливості (а не суспільної небезпеки), є підставою застосування заходів кримінально-процесуальної чи адміністративної відповідальності [13, с. 230].

Таким чином, у багатьох випадках кримінально-процесуальні норми застосовуються з посиланням на інші статті, а також на інші нормативно-правові акти. У цьому контексті С.С. Алексєєв писав, що було б куди простіше та зручніше, а також і більш юридично послідовно

(якщо притримуватися ідеї трьохчленної структури норм), під час формулювання норм... зразу ж після вказівки на той чи інший юридичний обов'язок передбачати і відповідну міру державно-примусового впливу, що забезпечує цей обов'язок [17, с. 13].

Однак, як зазначає З.В. Попова, у праві переважає саме відсильний спосіб. Санкції містяться в одному акті, лиш в різних статтях з гіпотезою і диспозицією норми. До інших нормативних актів процесуальне законодавство не відсилає. Однак норми, які закріплюють процесуальну відповідальність, функціонально взаємопов'язані з нормами інших інститутів та галузей. Процесуальні санкції пов'язані з матеріальними санкціями, застосування яких на процес як такий не впливає, однак засноване на вчиненні процесуальних правопорушень. Застосовуються матеріальні норми саме до порушників процесуальних норм права [18, с. 148].

**Висновки.** Вважаємо, що більш аргументованою та слушною є позиція тих учених, які вважають, що порушення норм кримінального процесуального закону, яке спричиняє застосування санкції іншої галузі права, є кримінальним процесуальним правопорушенням і відповідним галузевим правопорушенням. Отже, процесуальне правопорушення може бути підставою застосування як заходів відповідальності «суто» процесуального характеру, так і заходів матеріально-правової відповідальності (комплексне правопорушення).

#### Список використаних джерел:

1. Элькин П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. 143 с.
2. Бурцев С.Н. Нарушения уголовно-процессуальных норм в деятельности органов дознания, средства их предупреждения и устранения : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2006. 23 с.
3. Вепрев В.С. Основания уголовно-процессуальной ответственности. Москва : Юрлитинформ, 2007. 232 с.
4. Удалова Л.Д., Бабій І.В. Досудове провадження у кримінальних справах щодо окремих службових осіб, які обіймають особливо відповідальне становище : монографія. Київ : КНТ, 2010. 192 с.
5. Чабанюк В.Д. Кримінально-процесуальні правопорушення в досудовому провадженні та відповідальність за їх вчинення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : КНУВС, 2009. 18 с.
6. Мурзановська А.В. Кримінально-процесуальна відповідальність за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса. нац. ун-тет «Одеська юридична академія», 2017. 237 с.
7. Андрушко О.В. Деякі характеристики санкцій, що застосовуються за правопорушення у кримінальному процесі, на основі системно-структурного та функціонального підходів. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 1(16), 2017. С. 162–168.
8. Хабло О. Ю. Зловживання у сфері кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 215 с.
9. Шевелева Е.В. Ответственность за уголовно-процессуальные правонарушения субъектов, обеспечивающих законность в досудебном производстве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.09. Тюмень, 2008. 19 с.
10. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право: Навч. посіб. Київ : Істина, 2005. 456 с.
11. Полунин С.А. Уголовно-процессуальные санкции и особенности их применения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Саратов, 1997. 21 с.
12. Столмаков А.И. Понятие правонарушения по советскому уголовно-процессуальному праву. *Правоведение*. 1980. № 1. С. 71–76.
13. Білокін Р.М. Кримінально-процесуальна відповідальність: наукові та правові основи : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ. НАВС, 2018. 577 с.
14. Ольков С.Г. Уголовно-процессуальные правонарушения в российском судопроизводстве: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Тюмень, 1994. 395 с.
15. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.
16. Кримінальний кодекс України (офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В., 2018. 212 с.
17. Алексеев С.С. Структура советского права. Москва : Юридическая литература, 1975. 263 с.
18. Попова З.В. Санкции в правоохранительном процессе: понятие, виды, основания применения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Москва, Российская академия правосудия, 2008. 189 с.